

Pavel Hartl

**Učení je život,
život je učení**

Helena Hartlová
Pavla Kodymová (ed.)

Pavel Hartl

Učení je život, život je učení

Helena Hartlová, Pavla Kodymová (ed.)

Recenzovaly:

PhDr. Miroslava Kopicová

prof. PhDr. Jana Levická, PhD.

Vydala Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum
Praha 2025

Grafická úprava Jan Šerých
Sazba DTP Nakladatelství Karolinum
Vydání první

© Univerzita Karlova, 2025

© Pavel Hartl (heirs)

Editors © Helena Hartlová, Pavla Kodymová, 2025

ISBN 978-80-246-5665-6

ISBN 978-80-246-5673-1 (pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

Obsah

Úvod	7
Kdo byl Pavel Hartl	8
Dětství a mládí	11
Hovory o životě s Alanem Levym	24
Táta	32
Petr	33
Tomáš	35
Jana	37
Životní partner	39
Sen o vlastním domě	43
Obořiště	45
Zápisník z Obořiště	50
O polepšovně odborným jazykem	60
Vzpomínky na šedesátá léta	63
Univerzita	68
Učitel	69
Knihy, knihovny, knihovníci a léčba knihou	75
Malý velký čtenář	75
Návrat na Pankrác	76
Tvorba pro děti	85
Rezavějící opona	88
Lidové noviny	89
Katedra sociální práce	108

Kolega	113
Devadesátá léta ještě jinak	116
V dobré společnosti	120
Lexikograf aneb o Velkém psychologickém slovníku a jeho předchůdcích	121
Velké slovníkářské skypování	130
Na okraj slovníku – z pošty	132
Reflexe polistopadových let	135
Úvahy o úzkosti a učení z nedokončené monografie	141
Básník	153
O životě	153
Nonsensové	155
O ženách	157
Závěr	159
Přehled díla Pavla Hartla	160
Použitá literatura	170

Úvod

Vzniku této knihy předcházela důkladná analýza pramenů: rozsáhlé korespondence, rodinného archivu publikovaných prací a četných rukopisů, z nichž některé zůstaly v různém stadiu rozpracování. Tam, kde existovalo více verzí, vždy jsme sáhly po té poslední. Naše zásahy do textů se omezily na opravu překlepů a sjednocení gramatiky. Veškeré prameny jsme utřídily tematicky a současně chronologicky. Staly se tak výpovědí o životě a díle Pavla Hartla a současně svědectvím o době, v níž žil a tvořil.

Oslovily jsme kolegy a studenty, přátele, sourozence a potomky Pavla Hartla a požádaly je o osobní vzpomínku. Jejich příspěvky jsou zařazeny v kapitolách, do nichž věcně a časově náleží. Textem se vinou také četné vzpomínky manželky Pavla Hartla, Heleny. Většinu obsahu ovšem tvoří to, co napsal Pavel Hartl sám.

Helena Hartlová, manželka, spolupracovnice a správkyně archivu Pavla Kodymová, kolegyně a kamarádka

Kdo byl Pavel Hartl

Pavel Hartl (1934–2020) byl vychovatel, psycholog, psychoterapeut, vysokoškolský učitel, organizátor a podněcovatel četných aktivit. Autor bezpočtu odborných příspěvků, publikací a učebnic, populárně-vědeckých článků a seriálů pro děti i dospělé. Autor tří psychologických slovníků. Tvůrce rozhlasových her, fejetonů, povídek, pohádek a básní. Životní partner a otec tří dětí. Inspirojící osobnost. Tím vším byl a o tom všem svědčí tato kniha.

Hlavními oblastmi jeho profesního zájmu byla pedagogická psychologie, sociální patologie a skupinová psychoterapie.

Po ukončení studia na Pedagogickém institutu byl přijat na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, kde ukončil studia v roce 1967 obhajobou diplomové práce na katedře pedagogiky a složil státní závěrečnou zkoušku. V rámci tohoto studia ještě složil diferenční zkoušky z dalších psychologických disciplín. Na základě rigorózní zkoušky byl potom na téže fakultě promován doktorem filozofie.

Od roku 1967 byl členem České lékařské společnosti J. E. Purkyně. V rámci této společnosti prodělal výcvik ve skupinové psychoterapii. Po jeho skončení byl v roce 1975 Kabinetem pro další vzdělávání v psychoterapii při Psychiatrické klinice Univerzity Karlovy jmenován vedoucím pětiletého kurzu psychoterapie, psychodiagnostiky a poradenství. Tento výcvik je určen pro mladé psychiatry, psychology a pedagogy. Podílel se též aktivními příspěvky na činnosti psychoterapeutické sekce Psychiatrické společnosti ČLS JEP.¹

1 Krátkou vzpomínku jsme objevily v knize Zdeňka Riegera *Lod' skupiny: Inspirace pro současné i budoucí lodivody ve skupinové terapii*: „Prvním, kdo mě naváděl, abych ‚ochutnal‘ z mísy skupinové psychoterapie, byl Pavel Hartl. Poslal mě na Palatu za Jiřím Rubešem, který byl

Díky svým znalostem a zkušenostem byl respektovaným členem psychoterapeutické komunity, svým přínosem a zapojením přispěl k dalšímu rozvoji a profesnímu růstu této oblasti.

Od roku 1972 začal spolupracovat s Výzkumným ústavem penologickým Sboru nápravné výchovy ČSR, kde vedl skupinové psychoterapie dospělých recidivistů. Poznatky z této práce publikoval v interních výzkumných zprávách ústavu a tyto zkušenosti byly využívány pro vzdělávací a výukovou činnost příslušníků Sboru nápravné výchovy. Od roku 1975 působil též jako člen redakční rady Bulletinu Výzkumného ústavu penologického. Díky své odbornosti a dlouholetému úsilí se stal důležitou osobností v oblasti penologie a přispěl k rozvoji moderních přístupů k práci s vězni a k prevenci kriminality.

V roce 1988 se Pavel Hartl stal jedním z organizátorů zřízení katedry sociální práce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a v následujícím roce jedním z jejích zakládajících členů. Zde přednášel psychopatologii, komunitní práci² a posléze i didaktiku a marketing sociální práce. V devadesátých letech využil své zkušenosti v oblasti manažerské přípravy a výcviku personalistů na katedře andragogiky.

V průběhu své odborné dráhy publikoval práce zaměřené na psychologii učení, zvláště na participativní metody výuky, komunikaci a učení dospělých. Po roce 1990 přednášel a publikoval na řadě zahraničních univerzit, především v Anglii, Belgii, Kanadě a USA.

Na podzim roku 1990 inicioval založení České společnosti pro vzdělávání dospělých.³ V polovině devadesátých let byl členem správní rady Národního vzdělávacího fondu. Účastnil se výzkumu *Zpětná vazba v podnikovém vzdělávání*. Byl vedoucím výzkumného projektu *Učící se společnost. Zorganizoval natáčení Týdne vzdělávání dospělých (Adult Learners' Week) ve Velké Británii* týmem České televize. Následně inicioval a spoluorganizoval zřízení tradice *Týdne vzdělávání dospělých v České republice*.

tím prvním, koho jsem viděl ,dělat' skupinovou psychoterapii. Přispěl k tomu, že jsem se po delším váhání přihlásil do výcviku. Měl jsem štěstí: admirálem mé první a jediné cvičné lodi, 'Stupavské výcvikové komunity', byl Jaroslav Skála."

2. „Principy komunitní práce a komunitních projektů začaly být vyučovány na katedře sociální práce FF UK a později i jinde. Pojem ,komunitní' byl neznámější ve spojení s terapeutickými a výcvikovými komunitami a bylo třeba rozdíly vyjasnit. Ujal se toho Pavel Hartl ve své knize *Komunita občanská a komunita terapeutická*, kterou vydal v roce 1997“ (Havrdová 2015, s. 10).
3. „Byla založena 4. 10. 1990 v klubu školství Savarin v Praze. ... Prvním předsedou zvolen doc. PhDr. Pavel Hartl. ČSVD je dobrovolnou, nevládní, nepolitickou, odbornou organizací, v níž se sdružují občané, kteří se zajímají o vzdělávání dospělých nebo se na něm aktivně podílejí“ (Palán 1997, s. 21).

V polovině devadesátých let se stal vedoucím českého výzkumného týmu projektu EU s názvem Budoucnost vzdělávání v Evropě; v dlouhodobém projektu zpracovávaném delfskou metodou je porovnávána úroveň a rozvoj vzdělávání dospělých v členských zemích EU, České republice, Slovinsku a Estonsku.

Westminsterské opatství

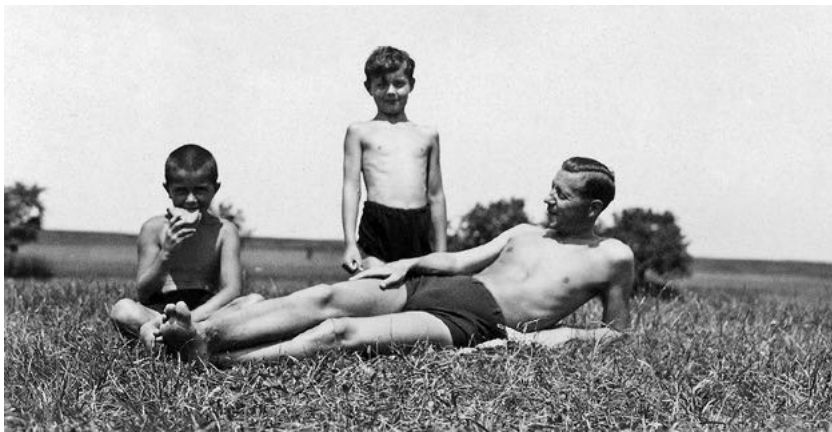
Po zkušenostech získaných v Open University v Británii, instituci organizující vzdělávání nejširší britské veřejnosti prostřednictvím televize BBC, spolupracoval s Fieldingovým ústavem v Santa Barbaře na rozvoji vysokoškolského vzdělávání dospělých pomocí internetu a videokonferencí.

V průběhu své odborné dráhy Pavel Hartl publikoval na tučet učebnic, převážně zaměřených na psychologii učení, komunikaci a nové informační technologie ve vzdělávání. Počet odborných článků a vystoupení na konferencích představuje na 200 titulů.⁴ Úplný výčet publikovaných prací je zařazen na samém konci této knihy.

Samostatné heslo s jeho jménem najdeme v *Českém biografickém slovníku XX. století* (Tomeš et al., 1999) i v publikaci *Kdo je kdo: Osobnosti české současnosti* (Třeštík 2002).

Dětství a mládí

Pavel Hartl se narodil do pražské rodiny právníka a učitelky. Prarodiče z matčiny strany měli v Litomyšli prosperující řeznictví a uzenářství. Maminka byla po Pavlově narození v domácnosti a pravidelně s ním v Litomyšli trávila celé léto, později celé prázdniny. Tatínek za nimi z Prahy přijížděl o víkendech.

S otcem v Litomyšli

4 <http://web.quick.cz/fites/archiv/fites/RCT/phartl.htm>; <https://www.ff.cuni.cz/2020/11/zemrel-doc-phdr-pavel-hartl/>

Na dědově bryčce

Na trpělivé kobylce

Před dědovým domem, 2010

Pro malého kluka byly nezapomenutelné jízdy v bryčce. Rád vzpomínal, jak dědečka doprovázel na jeho cestách po okolních vesnicích, po statcích a menších hospodářstvích, odkud potom pokaždé přiváděli nějakou tu kravku. Babička s dědou se měli co ohánět, děda sám porážel a porcoval, společně připravovali uzenyiny a střídali se za pultem. Pilná práce od rána do večera, den co den. Komunisti později řeznictví samozřejmě znárodnili, prarodičům zůstal jen byt ve stejném domě.

Na dědu z otcovy strany Pavel Hartl vzpomíná v e-mailu adresovaném svému mladšímu bratru Janovi (*1943):

Jak stárnu, často se nořím do vlastní minulosti. Vybavování vzpomínek se zdá být docela spolehlivým příznakem stáří. Občas vzpomínám na našeho dědečka z otcovy strany, který skončil život nedaleko Prahy ve vesničce zvané Libiš, kde bydlel v malém domku v podkrovním bytečku. Pravidelně chodil večer hrát mariáš do místní hospody a mne fascinoval pivní půllitr plný drobných, který tam měl v bytě jako základní vybavu správného mariášníka. V místní kapele hrával na basu a na harmoniku, což jsem při několika svých návštěvách Libiše nezažil, ale

pamatují, jak ještě dokud žil v Praze na Malé Straně, na harmoniku hrával středy, soboty a neděle v kavárně na dnešním náměstí u tanku.⁵

Tuto vzpomínku Jan doplnil při osobním setkání:⁶

Dědeček z otcovy strany byl soudce, pracoval na soudu v Karmelitské ulici. Bydlel na Malé Straně v Josefské. Vzpomínám si, jak jsme šli s tátou po Jánském vršku – obchodníci vybíhali a zdravili, na mě se smáli a říkali „Á, malý pan soudce...“

Náš otec po vystudování práv odjel na dva roky do Užhorodu, aby nemusel na vojnu. Umístěnku tam dostala i naše matka po dokončení učitelské školy. Mluvila o tom, že tam děti učila mluvit česky, počítat, číst a mýt si ruce.

Když Pavel s kamarády někde popíjeli a hospody už zavíraly, pokaždé mluvil o tom, že pojedou do Užhorodu. Vlaku odjížděl o půlnoci. Šlo o to, že měl jídelní vůz a oni by mohli dál pít. – Nikdy do toho vlaku nenasedli...

Vlastní vzpomínky Pavel Hartl v hojné míře zakomponoval do svého díla. Jeho slova navíc do puntíku potvrzují fotografie z rodinného alba, láskyplně založené jeho maminkou. Vřelý vztah s ní byl klíčový, ostatně stejně jako ten podstatně chladnější s tatínkem. Vypovídají o tom dva fejetony: *Když se dítě courá* a *Lelkování*. Mnohé napoví také povídka *Čaj o páté*.

Když se dítě courá⁷

Maminku jsem měl moc rád. Jako malé dítě jsem s ní často chodil nakupovat. Jestli rád nebo nerad, to už si nepamatuji. Pamatuji si však dobře na krásné chvíle na Kampě, kam jsme chodili pro hrnčířské zboží a na podzim nakupovat jablka. Byla uskladněna na říčních šífech a vzduch byl jejich vůní tak plný, že i žlutnoucí listí se zde zdálo padat k zemi pomaleji než v jiných pražských sadech. Myslím, že výtky za moje courání byly to jediné, co občas zkalilo pohodu těch chvil.

5 Květen 2013.

6 Rozhovor Heleny Hartlové a Jana Hartla, 1. listopadu 2022.

7 Ahoj na sobotu, příloha *Svobodného slova*, 1986, č. 49.

A vida, nedávno jsem se dočetl v odborném časopise, že se psychologové pustili do zkoumání dětské loudavosti. Šli na to elegantně. Očíslovali si dlaždice v halách obchodních domů, v atriích mezi domy i jinde a měřili výšku dětí a vzdálenost mezi dítětem a dospělým. Když k tomu nakonec změřili ještě výšku dospělých, zjistili prostou závislost. Čím je dítě mladší a menší a dospělý vyšší, tím je i mezera mezi nimi větší.

Vzpomínám si ještě na jinou příhodu z dětství. Svačili jsme v restauraci. Naproti mně seděl strýc. Před ním na talířku ležely ve staniolu zabalené trojúhelníčky taveného sýra. Na jednom byl obrázek alpské protěže, vedlejší jsem nemohl rozeznat. Byl ke mně obrácen vzhůru nohama. Ze zvědavosti jsem po něm vztáhl ruku. Ozvalo se plesknutí a výtky, že je neslušné brát si bez dovolení další sýr. V slzách jsem vysvětloval, že jsem chtěl jen vidět na obrázek. Dodnes si ho pamatuji: byl na něm alpský horolezec s cepínem. Čtyři nálepky, které strýc sundal z trojúhelníčků a věnoval mi je, se staly základem mé dětské sbírky nálepek.

O mnoho let později se z maminky stala babička. Jednou, před odjezdem na dovolenou, jsme k ní přivezli syna. Těšila se, že ho bude mít čtrnáct dní jen pro sebe. Že k ní syn rád jezdí a předem se na to vždy těší, jsme věděli všichni. Jaké bylo tedy naše překvapení, když se večer z koupelny ozval rumraj a ve dveřích kuchyně stála zdrcená babička. Oznamovala, že syn nechce, aby ho uložila do postýlky, nechce, aby mu svlékla košilku, snad ji nemá rád.

Trvalo dost dlouho, než nám vzlykající syn vysvětlil, že se jí chtěl pochlubit: uměl si už rozepnout knoflíky a docela sám se svléknout. Jeho předchozí výkřiky: „Já sám, nesahej na mne!“ dostaly jiný smysl.

Některé věci se vysvětlí hned, na objasnění jiných si člověk počká téměř celý život. A tak teprve dnes vím, že když dítě stojí u dospělého blízko, může si ho snadno splést. Úhel jeho pohledu je příliš ostrý a vidí jenom část trupu, nohu nebo ruku. Když jsem se tehdy při procházkách coural, dělal jsem to tedy proto, že jsem chtěl mít maminku na očích a nechtěl jsem ji ztratit. Škoda, že jí to už nemohu říct.

Lelkování⁸

Jedna z vět, které jsem slyšával v dětství, mně uvízla v mozku jako tříška. Zněla: „Podívej,“ a to bylo určeno mamince, aby si uvědomila,

8 Fejton z roku 1991 pro Český rozhlas.

S maminkou na Václavském náměstí

koho to vlastně přivedla na svět, „ten kluk už zase kouká, kde co lítá!“ Následovaly varianty „místo toho, aby se učil,“ to nejčastěji, byl to morálně nejsilnější imperativ, „místo toho, aby si čistil boty, aby se myl, aby šel vyklepat koberce.“ Můj otec byl toho názoru, že pozorovat svět kolem, zvláště poslouchat, co si povídají dospělí, je zavřehodné lelkování.

Byl sečtělý a věděl, že lelek, lidově kozodoj, je v noci bystře létající pták, zato ve dne, na zemi, s dlouhými křídly, na slabých nožkách, desorganizovaný až hrůza.

Jak by se zaradoval, že dnes je u nás s lelkováním konec.

Čaj o páté⁹

Byla neděle, mně bylo šest a měl jsem na sobě sváteční šaty. Nenáviděl jsem je stejně jako nedělní odpolední návštěvy u soudce Kowalského. Žil s manželkou, neměli děti, psa ani kočku, pravděpodobně ani štěnice nebo blechy, prostě nic, co by aspoň seabemíň mohlo zajímat kluka, jako jsem byl já. Můj otec byl právník a já věděl, že budou s Kowalským rozebírat poslední soudní kauzy z domova i ze světa a všichni kromě mě se při tom budou náramně bavit. Tahle návštěva však proběhla jinak. Za domem soudce Kowalského byl malý, tmavý a venkonce nevídný dvorek. Byl ze všech čtyř stran obehnán zdmi okolních domů. Na dvoře stála dřevěná kůlna. Byla otevřená a před ní stál muž v šedivém mundúru. Štípál dříví. Otočil ke mně dohola ostříhanou hlavu a řekl: „Nazdar mladej, nemáš něco k snědku?“

„Ne, nemám, pane,“ dostal jsem ze sebe. „Ale něco bych moh' přinést.“ Šel jsem dovnitř a požádal paní Kowalskou o pořádný kus koláče. Měla radost. Dal jsem ho muži na dvorku. Pak jsem to ještě zopakoval. Paní Kowalská byla ráda, jak mně chutná.

„Vy jste vězeň, pane?“ zeptal jsem se ho a díval se stranou na hromadu naštipaných polínek, aby neměl pocit, že ho pozoruji, jak hltavě jí a mlaská při tom.

„Ne, nejsem,“ řekl a vzal do ruky sekeru, kterou předtím zaťal do mohutného špalku. „Nejsem vězeň, jsem hrdina.“

„Hrdina? A co jste dokázal?“

„Dal jsem facku Němci.“

„Skutečně?“

9 Nepublikovaná povídka z devadesátých let.

„Samo sebou. Vždyť vidíš, že mně pan soudce Kowalský nechá štípat dříví. Klidně bych moh' utýct, jenže von mně věří.“

Když jsem si bral v jídelně třetí kus koláče, maminka se na mě neklidně zadívala. Věděla, že je nemyslitelné, abych v tak krátké době snědl tolik koláčů, ale nejspíš si myslela, že je drobím ptáčkům, možná přikrmuju kočku nebo psa. Jenom se zkoumavě podívala a pokračovala v hovoru.

Cestou zpátky jsem na chodbě potkal Hedviku, dceru domovníka. Hlava jí vězela v černé sametové hučce po babičce, tělo v bílém svetru se silnými copánky, které se táhly po ramenou a vnějších stranách rukávů, připomínala mně trochu peroxidem vybělenou škebli. A možná proto, aby si ji přece jen se škebli nepletli, měla na krku strakatý hedvábný šátek. V uších měla malé skleněné perličky, které jí bůhvíproč protahovaly nos, beztak dost špičatý, a dodávaly jí panovačný výraz dotčené učitelky.

„Pudeš se mnou zalejt kytky?“ řekla a kývala v ruce červenou plechovou konvičkou. „Natrhám vám zahradní kopretiny.“

„To znám.“ Měl jsem s ní své zkušenosti. Utrhne jednu a bude chtít, abych otrhával okvětní lístečky a odřikával: má mě ráda, nemá mě ráda, touží po mně, tajně se souží... a tak dokola.

„Co když jí to bolí? Co když je to, jako by někomu trhali nehty z prstů?“ Náhle jsem měl před očima obraz muže, který na dvorku štípal dříví, a jak svíral topůrku sekery, měl jeden prst bez nehtu. Musím se ho zeptat, jak se mu to stalo. Jakmile se zbavím Hedviky a její roztomilé konvičky.

„Co to meleš? Květiny nemaj prsty, a proto nemůžou mít ani nehty. Copak nechodíš do školy? Copak rostliny maj' krev? Uměl by si někdo představit kopretinu s namalovanejma nehtama?“ Chichotala se a její hlas mě řezal do uší.

„Copak jsi nikdy neviděla chudobky? Malé, bílé, s červenými pŕlmešičky na krajích okvětních lístků?“

„Možná viděla, ale ne na naší zahradě. My máme jen šlechtěné odrůdy tulipánů, hortenzií, narcisů, růží, fuchsii...“

Byl jsem netrpělivý. Chtěl jsem se co nejdřív vrátit k muži v šedém mundúru a pořádně se ho zeptat, jaké je to ve vězení, proč se tam dostal a jak přišel o ten nehet na prstě. Nervózně jsem v kapse drolil koláč.

„Máš lak na nehty?“ Dostal jsem nápad. „Nebo maminka?“ Když kývla a překvapeně zmlkla, pokračoval jsem. „Nenápadně ho přines a zkusíme s ním nalakovat některou kopretinu v zahradě. Viš, jaká to bude krása?“ Nedůvěřivě na mě koukala. „Vsaď se, že se na tebe usměje. O pět kuliček.“

„O pět pusinek,“ vyhrkla, zčervenala, prudce se otočila a rozběhla se chodbou dovnitř domu. Kachní imitace rajčích pírek na její hučce bíle svítila do zšeřelé chodby. Seběhl jsem po schodech na dvůr. Muž tam stále byl a hromada u jeho nohou rostla. Vytáhl jsem z kapsy kousky rozdrobeného koláče. Muž si je chtivě strčil do pusy, na prostředním prstě zasvítilo bílé maso.

„Hodnej,“ řekl s plnou pusou. Přejel druhou rukou po hladkém topůrku sekerky. „A co takhle cigaretky? Aspoň půlcík, nenašel by se někde v domě? Kouřil bych, až bych brečel,“ obrátil se ke mně muž.

Když jsem obcházel stůl v jídelně, sledoval v popelníku jeden slibný nedopalek a přemýšlel, jak bych se ho zmocnil, obrátila se na mě maminka. „Podívej, tvůj bílý oblek. Je celý černý. Kde jsi byl?“

„Na dvorku, lituji, já nechtěl...“

„Panebože, tam je ten kriminálník,“ vykřikl soudce Kowalský, „úplně jsem zapomněl.“ Nastal chaos.

„Není žádný kriminálník. Víím to. Je to hrdina,“ křičel jsem. „Dal políček německému vojákovi!“

„Jo, dal facku Němci,“ řekl soudce Kowalský, „poněvadž ten Němec nechtěl zaplatit jeho holce.“

Nerozuměl jsem ničemu, ale opakoval jsem: „Dal přece políček německému vojákovi!“

Soudce Kowalský se na mne obrátil a řekl pomalu: „Ano, je to hrdina, to je v pořádku.“ Vyndal ze své stříbrné tabatěrky cigaretu, podal mně ji a řekl: „Jdi a dej mu ji.“

Šel jsem na dvůr, ale ten byl prázdný. Stál tam špalek, v něm zaseknutá sekera a podél kůlny srovnaná polínka.

„Už ho odvedli,“ řekl soudce Kowalský, „ale neboj, dostane mírný trest. Věř mi.“ Žmoulal jsem v ruce cigaretu a rozhlížel se po opuštěném dvorku. Byl to první a poslední hrdina, kterého jsem v životě potkal.

Když jsem si večer svlékal ušpiněný bílý oblek, byl jsem rád, že mám to protivné odpoledne za sebou. Psal se první rok druhé světové války.

Curriculum¹⁰

V rodinném albu mám fotku s kavkou. Jsem na ní v kratásech, kšandách a tričku, na hlavě bleskovku. Rodiče věřili, že prázdninový sestřih

10 Fejeton psaný pro Český rozhlas, odvysílaný v prosinci 1991. V rámci literární licence autor spojil dvě fotografie v jednu.

zamezí pozdější ztrátě vlasů. V rukách svírám dřevěnou tyčku¹¹ a na ní trůní velký tmavý pták, který držení těla připomíná maltéžského sokola. Já smuteční vrbu, zorničky rozšířené, rty semknuté, jako bych tužil věci příští.

11 Vlastně dětská pistolka špuntovka, upřesnil Pavlův bratr Jan.

Aby ne. Podle hesla „když člověk někoho učí, sám se učí“, měl jsem kavku naučit mluvit a tím zlepšit svůj nevalný vztah k učení. Než došlo na první lekci, kavka uletěla. Dříve než já chytila uprchlíka kočka. Strýc mě poučil, že příroda není ani krutá, ani spravedlivá, ale poplatná potravinovému řetězci postavenému na geneticky programovaných instinktech. Ale ani on, ani Konrád Lorenz netušili, že nejspíš nastal imprinting. Věci člověka někdy prostě zaskočí.

Později na gymplu jsem zažil zběsilého přírodovědce, který měl takovou víru ve svrchovanost reflexů, že autory Ferdy Mravence, Broučků a pohádek ze zvířecími hrdiny posílal ke zdi před popravčí četu. Ve své popletené hlavě antropomorfismus považoval za zločin na dětské duši.

Pak jsem přišel k německému ovčáku. Šlo o fenu s rodokmenem a já s ní dělal všechno, k čemu nabádaly příručky. Krmil jsem ji kostmi a olomouckými syrečky kvůli žaludečním kyselinám, cvičil na stopu, chodil na cvičák. Tam nás instruktor v duchu materialismu pobízel: „Na začátku zadupejte, aby se každá molekula pachu rozšlapala a pes měl dobrou stopu.“ Brzy jsem přišel na to, že při nácviku obrany nezáleží výsledek na pánovi, ale na figurantovi, a když není k mání ostrý figurant, nevycvičíte dobrého obranáře. Taky platilo, že „pes je vážně obrazem svého pána“ a zrcadlí povahu toho, s kým má citový kontakt.

Zažil jsem i vzpouru v polepšovně. Kluci se dali do demolování ústavu, nábytek lítal na dvůr, okna se sypala. Pár minut po tom, co přijela z okresního města výjezdovka v počtu sedmi mužů a jednoho psa, byl v ústavu klid, kluci leželi v postelích a po chodbě popocházel jenom podsaditý polda a robustní pes. Pak lítačku odvolali, místo ní přijelo ve dvou kamionech na padesát jiných uniforem a vzpoura pokračovala dál. Na dvůr litaly záchodové mísy a tříštily se v hromadách rozbitého nábytku, ze zařízení ústavu nezůstalo nic.

O pár let později jsem z pohodlí proutěného koše pozoroval mořské racky, abych s údivem zjistil, že připomínají lidi. Támhleten se kolébá jako Eliška, moje známá, támhleten útočně nalétává jako František a tamten se evidentně cpe, až mu vole praská zbytky ryby. Nedávno jsem na Žofíně pozoroval vrány, bylo jich tam hejno. Připomínaly mi část politické reprezentace. Vzpomněl jsem si na tyhle své verše:

Zrána

vypadám jak vrána

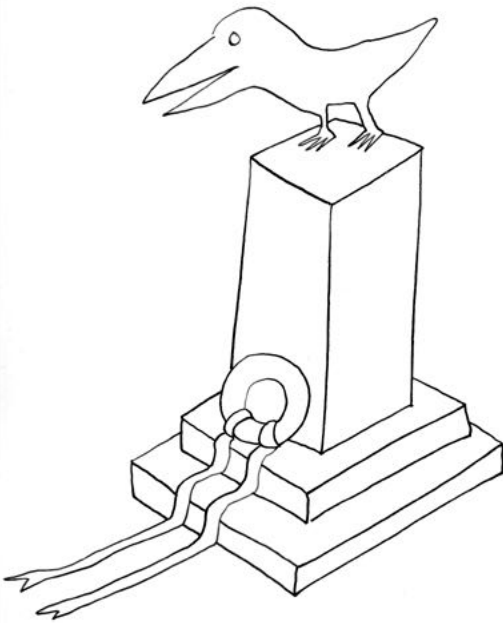
V poledne

peří mně vybledne

A večer?

Večer bych nad sebou brečel

Vida, co dokáže imprinting, i když místo kavky vrána, říkám si v duchu. Ale nevím. Že by to bylo v lidech? Nebo v kavce? Věci člověka někdy prostě zaskočí.

Hovory o životě s Alanem Levym

„Měl jsem dost schizofrenní dětství,“ připustil Pavel Hartl v rozhovoru s novinářem Alanem Levym pro anglicky psaný týdeník *The Prague Post*. „Otec byl precizní pražský právník – muž natolik logický a racionální, že jsem se narodil přesně devět měsíců ode dne, kdy se oženil s mou matkou. Maminka byla velice vřelá a laskavá žena, vyučovala výtvarnou výchovu a ruční práce a zahrnovala mě takovou láskou a péčí, že otec podle mě na její náklonnost žárlil a byl při mojí výchově o to přísnější.“

V roce 1944 nastoupil Pavel do prvního ročníku gymnázia. Protože neměl židovské předky, Němci mu v přístupu ke vzdělání nebránili. S českými komunisty to bylo horší. Ti přinejmenším v začátcích své krutovlády vyžadovali slepou poslušnost bolševické doktríně a nulový odpor.

Pavel Hartl:

Jailed Boy Scout Lives Happily Ever After

by Alan Levy

Once upon a time there was a naughty boy named Pavl who took his subject day in order to have an excuse for not doing his homework. Pavl grew up to be a musician and who knew that...

Upon inheriting a box of buttons, the dog of an arthropod chimney sweeps shares his treasure with a kitten who seizes them one by one. A basket bound who wears them like an eel and a St. Bernard who comes out looking like a breaded certain. When the owner of the local brown factory takes one of the phenomena, he deduces that the animals are stealing from him, so he advertises for "guard and great dog ready to start work immediately." Result: instant employment for dog and mouse — supply-side economics worthy of Viktor Klam.

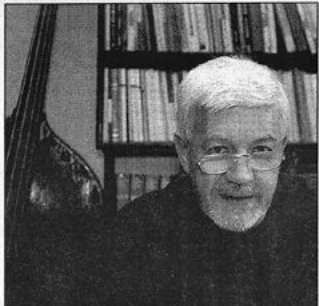
The children's book of the season is *Concert of the Seasons* by Pavel Hartl. A dozen highly original fairy tales published last fall in three editions — Czech (*Koncert sezón*), German (*Konzert der Jahreszeiten*) and English — by Claret (an acronym for *Classic Reading ETC.*) It is illustrated delightfully by seven Czech artists, including the award-winning painter and printmaker Vladimír Jiránek, film animator Pavl Furlinger and the applied-arts specialist, including the author of that

Hartl and the others were freed after several weeks in Pankov and Ruzyně jails but were housed out of high school and converted into instant proletarians. Hartl went to work as a manual laborer in the 11 Third Brewery, in the nick of time.

"Real workers never were communists, so they were all way kind to me. After one year in power, the communists started sending the working class to go and study. They sent me right back to the same school from which I'd been fired a year ago. The principal was furious, but he couldn't fight the factory or the trade union, so I was allowed to graduate. But with no reconversion courses for university, I became a worker again doing menial across the country, but never out of it, until I was conscripted."

Thanks to his Boy Scout past, the army put Hartl in a special "conservation" unit of "political unreliables" assigned to sweep make-believe battlefields after experiments with real radiation. It was there that he discovered Pavl Furlinger, who later would illustrate Hartl's fables of fur.

Hartl was assigned to guard Furlinger, who had been imprisoned for a week after being caught sleeping on guard duty. "We hit it off right away, so I went out and brought some beer and Czech whisky up at night talking. The sergeant of the guard caught us partying. They put me in jail, too — just for three days because, after all, I had it falling asleep at my post. So now I am in worst shape

A psychologist has written the children's book of the season.

they punished" and were so troubled by this reality that they became delinquents in a delinquent society.

Remembering how he had been treated and by whom as a youthful offender himself, he took no inspiration from 1968's Prague Spring, even though it opened a window of opportunity for him as a part-time university lecturer.

Those weeks in prison at the age of 16 left their mark on me. Having been

believe how matter-of-factly Mike took the boy's behavior. When I told Mike so he said, "Look, Pavl, if he would behave normally, he wouldn't be here." And this boy became the model for Pavl in my story; there really are people who can't behave any other way."

Hartl's English "education" lasted longer than the two months he was there. Not only were three return "journeys" during the 1968s and 1970s of "no-

Prague Post

Dobře vychovaný syn pochopitelně vstoupil do Skauta, organizace, kterou komunisti, když přišli k moci (bylo to měsíc po Hartlových čtrnáctých narozeninách), hned zakázali. Jeho oddíl se ovšem scházel dál — až do zatčení vedoucího oddílu a šesti členů včetně Hartla v roce 1949.¹² Tehdy se jeho dosud poklidný život obrátil vzhůru nohama.

Vedoucí oddílu Jiří Navrátil (1923–2017) se jako člen skautské skupiny v květnu 1949 účastnil neúspěšného protikomunistického Prokešova puče. Na žádost skautské činovnice Dagmar Skálové zmobilizoval starší skauty jako spojky. Tajná policie ovšem celou akci od počátku sledovala a večer před původně plánovaným datem povstání skauty pozatýkala. Díky morseovce a dalším skautským dovednostem se zatčeným podařilo skutečný rozsah akce utajit. Dagmar Skálová (1912–2002), skautskou přezdívkou Rakša, brala veškerou vinu na sebe, zapojení skauti podle jejích výpovědí věřili, že jsou pouze součástí velké noční hry. Většinu z nich se tak podařilo zachránit. Sama byla ve „skautském procesu“ v srpnu 1949 odsouzena na doživotí, Jiří Navrátil na 20 let. Propuštění byli na amnestie v letech 1960 (J. N.) a 1965 (D. S.).¹³

12 Upraveno podle Alan Levy: Pavel Hartl: Jailed Boy Scout Lives Happily Ever After. *The Prague Post* 9.–15. 2. 1994, s. 16a (pro potřeby tohoto textu přeložila Helena Hartlová).

13 Dokumentace Paměti národa

Pro podezření z účasti ve skautském protikomunistickém odboji měl být Pavel Hartl v patnácti letech vyloučen ze studií. Přestože by se vztah otce k Pavlovi zřejmě nedal označit jako vřelý, pro záchranu staršího syna udělal maximum. Dosáhl změny rozhodnutí o vyloučení ze všech škol a zmírnění trestu na roční „dobrovolné“ zařazení do výroby.

Pavel příslušné listiny pečlivě archivoval, a tak můžeme citovat z rozkladu JUDr. Josefa Hartla adresovaného školskému referátu Ústředního národního výboru hlavního města Prahy:

Profesorský sbor Benešova reálného gymnasia v Praze XIX se usnesl v červnu t.r., aby Pavel Hartl, žák 5. tř., roz. dne 23. ledna 1934, byl vyloučen ze všech veřejných škol (spis č. 621/1/49 ze dne 8. 7. 1949). (...) Důvodem, pro který učinil profesorský sbor své rozhodnutí, měla být udánlivá účast žáka na akci protistátního rázu. Profesorský sbor při svém usnesení vzal za podklad protokol sepsaný s žákem na ústavě v druhé polovině června t.r. Údaje tyto neodpovídají skutečnosti, poněvadž incident se odehrál takto:

Pavel Hartl byl od r. 1946 členem oddílu skautů v Bubenči. Od podzimu r. 1948 se však již nezúčastňoval skautských schůzek ani výletů skauty pořádaných. Chtěl se věnovati jiným oborům sportu, chápe nové poslání sjednocené tělovýchovy. (...)

Dne 17. 5. 1949 večer byl doma a dívaje se z okna, viděl v ulici jíti kolem vedoucího oddílu skautů Jiřího Navrátila, na něhož zvolal, co dělá a jak se má. Navrátil mu odpověděl, že má mnoho práce a že pospíchá. Současně mu sdělil, že „právě dnes je skautská schůzka, na které bude nová skautská hra, resp. skautský podnik“, a vybídl Pavla, aby se přišel zase jednou mezi své bývalé kamarády podívat, že to není hezké, že se jich tak vzdaluje. Schůzka prý je po 12. hod. v klubovně v Bachmačské ul. Pavel se počal vyptávat na bližší podrobnosti, avšak Navrátil mu odpověděl, že pospíchá, aby jen přišel, že se vše ostatní dozví na místě.

Pavel, jako většina chlapců jeho věku, romanticky založený, puzen jsa zvědavostí a tím, že již dlouho mezi skauty nebyl, vytratil se v noci z domova a odebral se do klubovny v Bachmačské ul. Cestou našel jakési složené papíry, které zdvihl v domnění, že jde o nějaké listiny nebo doklady. Na ulici je neprohlížel (bylo to v noci) a chtěl si je blíže prohlédnouti v klubovně. Když přišel do klubovny, našel v ní již skupinu skautů, většinou cizích. Navrátil ani jiný z vedoucích se však nedostavil. V klubovně byla téměř úplná tma (nesvítilo se) a nikdo z přítomných nevěděl, oč vlastně jde. Poněvadž to bylo Pavlovi podezřelé, rozhodl se asi po 10 minutách čekání ještě s jedním mu známým skautem (Milanem Jarolímem), že

Čís. 950 ai 49.

V Praze dne 8. října 1949.

Věc: Pavel Hartl, žák V.a třídy.
Návrh na vyloučení ze studia.

Přílohy: 0.

Pan

Dr. Josef H a r t l ,

Praha XIX., Terronská 12.

Ústřední národní výbor hl.m. Prahy, referát pro školství, vědy a umění, upustil od potrestání Vašeho syna Pavla Hartla, žáka býv.5.a tř. ve škol.roce 1948/49 výnosem ze dne 29. září 1949, č. 42.356-IV z r.1948, který zní:

" Uváživše návrh profesorského sboru a ředitelství Vašeho ústavu ze dne 7.července 1949 a přihlížejíce k rozhodnutí státního soudu v Praze ze dne 15. srpna, č. O-r I-1034/49 i k novým skutečnostem, jež uvedl ve svém rozkladu ze dne 31. srpna t.r., přímo sem předloženém, otec Žákův Dr. Josef Hartl, a jež profesorskému sboru a ředitelství dne 22. června, t.j. v době konání porady, známy býti nemohly, rozhodli jsme v případě shora uvedeném takto :

I když podle ustanovení 2 § 14 Školského řádu pro gymnasia bylo by možno provést disciplinární řízení školské a bylo by možno uložit trest nezávisle na výsledku řízení soudního, t.j. nezávisle na zastavení řízení, upustíme od potrestání žáka podle škol. řádu pro gymnasia s výhradou, že žák dobrovolně přeručí na školní rok 1949/50 studia na gymnasiu a přihlásí se do výroby. Dostane-li žák po jednorozční praxi doporučení od pracovního kolektivu a od zaměstnavatelské rady závodu, ve kterém bude zaměstnán / praxe musí býti jen v národním podniku /, může s odvoláním na tento výnos se přihlásiti ve školním roce 1950/51 za řádného žáka do VII. třídy Vašeho ústavu, složí-li před počátkem šk.roku klasifikační zkoušky za VI. třídu nebo bez zkoušky za řádného žáka VI. třídy, ježto přeručení studia nebylo delší jednoho roku.

Toto rozhodnutí činíme v dobré víře, že žáci učimní nastoupiti správnou cestu."

O tomto rozhodnutí Vás uvědomuje a očekáváme obratem poštou Vaši písemnou zprávu, že Váš syn z ústavu vystupuje. Nestane-li se tak do 15 dnů od doručení tohoto výnosu, podá ředitelství nadřízenému úřadu o tom zprávu.

Studenec
za ředitele.

Vyloučení z gymnázia

půjdou domů. Pavel vyšel z domu první a byl hned zatčen orgánem SNB a odvezen na ředitelství NB. Tam čekal v jedné místnosti na výsledky. Hledaje kapsník, našel v kapse ony papíry, které cestou do klubovny našel.

Vyjmul je z kapsy s úmyslem si je přečísti. Dříve však, nežli si je mohl pořádně prohlédnouti, byly mu odebrány přítomným orgánem STB. Později bylo zjištěno, že šlo o 2 letáky.

Pavel byl držen celkem 4 týdny ve vyšetřovací policejní vazbě, načež byl propuštěn.

Údaje, které jsou shora vylíčeny a které odpovídají pravdě, učinil Pavel též při výslechu před bezpečnostními orgány. Poněvadž mu však nebylo uvěřeno a tvrzeno, že musel věděti, že šlo o protistátní akci, „přiznal se“, že snad mělo jíti o nějakou změnu vlády a že jemu odebrané papíry (letáky) si vyzvedl v americké informační službě. Toto „přiznání“ učinil jen proto, že byl dlouho ve vazbě a obával se, že „nepřizná-li se“, nebude propuštěn na svobodu.

Když pak po návratu do školy byl s ním sepisován protokol, učinil toto „přiznání“ znovu domnívaje se, že musí na něm trvati a že je nesmí měniti, když tak již učinil před bezpečnostním úřadem.

Správnost skutkového stavu shora vylíčeného byla jasně prokázána důkazním řízením před státním soudem v Praze, takže trestní řízení proti Pavlovi vedené bylo zastaveno a státní prokurátor po zahájení hlavního přelíčení a dříve, než se soud odebral k poradě o rozsudku, vzal obžalobu zpět. (...)

V Praze, dne 31. srpna 1949

Pavel Hartl touto zkušeností získal doživotní vakcínu proti komunistické ideologii. Sám si pochvaloval, že mu usnadnila rozhodování. Měl v té věci jednou provždy jasno.

Hartl a ostatní byli po několika týdnech věznění na Pankráci a v Ruzyňi propuštěni, byli ale vyloučeni ze školy a okamžitě zařazeni mezi proletariát. Hartl šel pracovat jako pomocná síla do pivovaru U Fleků:

Skuteční dělníci nikdy nebyli komunisti a všichni se ke mně chovali skvěle. Po roce u moci začali komunisti vysílat děti z dělnické třídy na studia. Poslali mě zpátky do stejné školy, z níž mě o rok dřív vyhodili. Ředitel zuřil, nemohl se ale postavit na odpor výrobnímu závodu a odborům, a tak jsem mohl odmaturovat. (...) Zase ze mě byl dělník – jezdil jsem s nákladákem po republice, ale nikdy za její hranice. Potom mě odvedli na vojnu.

Díky skautské minulosti ho armáda přidělila k „dekontaminační“ jednotce „politicky nespolehlivých“, kteří měli za úkol čistit domnělá

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy Učení je život, život je učení.
Pokud se Vám ukáзка líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.